

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛІСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет права, публічного
управління та національної безпеки
Кафедра економічної теорії,
інтелектуальної власності та
публічного управління

Кваліфікаційна робота
на правах рукопису

Ільницька Аліна Олегівна
(прізвище, ім'я, по батькові здобувача вищої освіти)

УДК 351
(індекс)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

**СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ КУЛЬТУРНОГО
ПОТЕНЦІАЛУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД**

(тема роботи)

281 «Публічне управління та адміністрування»

(шифр і назва спеціальності)

Подається на здобуття освітнього ступеня магістр

кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання
ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне
джерело

А.О. Ільницька
(підпис, ініціали та прізвище здобувача вищої освіти)

Керівник роботи

Місевич М.А.
(прізвище, ім'я, по батькові)

К.є.н., доцент
(науковий ступінь, вчене звання)

Житомир – 2021

Висновок кафедри економічної теорії, інтелектуальної власності та публічного управління
за результатами попереднього захисту: **Ільницької Аліни Олегівни**

Протокол засідання кафедри економічної теорії, інтелектуальної власності та публічного управління № _____ від «_____» грудня 2021 р.

Завідувач кафедри економічної теорії, інтелектуальної власності та публічного управління

к.е.н., професор
(науковий ступінь, вчене звання)

_____ (підпис)

Якобчук В.П.
(прізвище ,ім'я, по батькові)

«_____» грудня 2021 р.

Результати захисту кваліфікаційної роботи

Здобувач вищої освіти **Ільницька Аліна Олегівна** захистив (ла)
(прізвище ,ім'я, по батькові)

кваліфікаційну роботу з оцінкою:

сума балів за 100-бальною шкалою _____

за шкалою ECTS _____

за національною шкалою _____

Секретар ЕК

_____ (науковий ступінь, вчене звання)

_____ (підпис)

Пугачова Н.С.
(прізвище ,ім'я, по батькові)

АНОТАЦІЯ

Ільницька А.О. Стратегічні напрями розвитку культурного потенціалу територіальних громад. – Кваліфікаційна робота на правах рукопису.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування». – Поліський національний університет, 2021.

Кваліфікаційна робота присвячена проблемі стратегічного підходу до управління культурою в умовах реформи децентралізації та має на меті теоретично обґрунтувати стратегічні напрями розвитку культурного потенціалу територіальними громадами. Аналіз наукових праць вітчизняних та зарубіжних науковців, національних законодавчих актів доводить, що планування регіонального розвитку має базуватися на розумінні культури як каталізатора інновацій, чинника сталого розвитку об'єднаних територіальних громад в умовах децентралізації, який забезпечує їх розвиток через використання культурно-історичних, природніх, туристичних ресурсів і створення бренду регіону, громади.

Аналізу управління розвитком культурного потенціалу на загальнодержавному рівні та рівні територіальних громад, доводить, що саме громада повинна визначати стратегічні напрями та розробляти стратегії для розвитку власного культурного потенціалу. Вивчені приклади модернізації та альтернативного використання вже існуючих об'єкти культури, доводять, що роль комунальних установ в управлінні культурним потенціалом і в сприянні сталому розвитку культури, співпраця представників громади, влади та бізнесу, міжнародних урядових і неурядових організацій є важливою та необхідною.

Ключові слова: децентралізація, культурний потенціал, об'єднана територіальна громада, сталий розвиток, стратегія управління, стратегічні напрями, управління культурним потенціалом.

ANNOTATION

Ilnytska Alina. Strategic directions of development of cultural potential of territorial communities. - Qualification work on the rights of the manuscript.

Qualification work for a master's degree in specialty 281 «Public Administration» - Polissya National University, 2021.

The qualification work is devoted to the problem of strategic approach to cultural management in the context of decentralization reform and aims to theoretically substantiate the strategic directions of cultural potential development by territorial communities. Analysis of scientific works of domestic and foreign scientists, national legislation proves that regional development planning should be based on understanding culture as a catalyst for innovation, a factor of sustainable development of united territorial communities in decentralization, which ensures their development through cultural, historical, natural, tourism resources and brand creation of the region, community.

Analysis of the management of cultural potential development at the national level and at the level of territorial communities, proves that it is the community that should determine strategic directions and develop strategies for the development of its own cultural potential. Examples of modernization and alternative use of existing cultural facilities show that the role of public institutions in managing cultural potential and promoting sustainable cultural development, cooperation of community, government and business, international governmental and non-governmental organizations is important and necessary.

Key words: decentralization, cultural potential, united territorial community, sustainable development, management strategy, strategic directions, cultural potential management.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ОСНОВНІ ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ КУЛЬТУРИ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД.....	8
1.1. Теоретико-методологічні засади державного управління в сфері культури.....	8
1.2. Стратегія управління культурним потенціалом: теорія та практика.....	10
1.3. Культура як чинник сталого розвитку територіальних громад.....	13
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1.....	15
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ МЕХАНІЗМІВ УПРАВЛІННЯ КУЛЬТУРНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД.....	17
2.1. Управління розвитком культурного потенціалу на загальнодержавному рівні та рівні територіальних громад.....	17
2.2. Стратегічні пріоритети розвитку культури в територіальних громадах..	19
2.3. Управління культурним потенціалом Житомирської міської об'єднаної територіальної громади.....	22
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2.....	26
РОЗДІЛ 3. СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ КУЛЬТУРНОГО ПОТЕНЦІАЛУ НА ТЕРИТОРІАЛЬНОМУ РІВНІ.....	27
3.1. Підвищення привабливості територіальних громад в сфері культурного розвитку в умовах децентралізації.....	27
3.2. Модернізація Житомирського академічного обласного театру ляльок як крок до розвитку культурного потенціалу.....	29
3.3. Водонапірна вежа як новий культурний простір.....	31
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3.....	34
ВИСНОВКИ.....	36
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	36
ДОДАТКИ.....	45

ВСТУП

Актуальність теми полягає в тому, що на сьогоднішній день в Україні активно проходить створення територіальних громад. Новостворені територіальні громади переймають на себе компетенції державних інституцій, відбувається реорганізація функціонування різних сфер діяльності. Відповідно до цього й змінюються стратегічні напрямки розвитку. Безпосередньо, стратегічне планування розвитку територіальних громад має бути побудоване на розумінні культурного потенціалу, як сукупності економічних активів – культурного капіталу, який робить значний внесок в економіку громади, країни. Територіальні громади самостійно визначають, планують майбутнє, виходячи з власних інтересів, можливостей з використанням сучасних методик. При цьому, вони зіштовхуються з браком управлінського досвіду, відсутністю ефективної нормативно-правової бази та адміністративних механізмів, через що територіальні громади змушені самостійно створювати стратегії, застосовувати практики управління культурним потенціалом, які засновані на взаємодії місцевої влади з громадськими організаціями.

Об'єкт дослідження – державна політика у сфері культури.

Предмет дослідження – стратегічні напрями розвитку культурного потенціалу в умовах децентралізації.

Мета кваліфікаційної роботи – вивчення та теоретичне обґрунтування стратегічних напрямів розвитку культурного потенціалу територіальних громад.

Відповідно до визначеної мети були поставлені та розв'язані наступні **завдання:**

- визначити та систематизувати теоретико-методологічні засади державного управління в сфері культури;
- розглянути особливості управління культурним потенціалом на загальнодержавному та місцевому рівнях;

- дослідити стратегічні напрямки розвитку культурного потенціалу;
- проаналізувати стратегію розвитку культурного потенціалу Житомирської міської об'єднаної територіальної громади.

Методи дослідження. Теоретико-методологічну базу дослідження склали наукові праці вітчизняних і закордонних вчених в галузі публічного, адміністративного управління та культури: О. Кравченко, Л. Максим'як, О. Батіщева, А. Мерзляк, В.Тропіна, О.Мармаза, М. Івашкін. В роботі застосовано методи: описовий та порівняльний, аналіз, синтез, наукова абстракція. При застосуванні методів класифікації та систематизації було узагальнено законодавчі, нормативно-правові документи, що є базовими та фундаментальними в реалізації культурної політики держави.

Практичне значення роботи пов'язане з можливістю використання одержаних результатів аналізу стратегії, розробленої Житомирською міською об'єднаною територіальною громадою для подальшого практичного використання іншими об'єднаними територіальними громадами під час розроблення власних стратегій розвитку культурного потенціалу.

Апробація результатів кваліфікаційної роботи. Положення даного дослідження обговорювалися на трьох науково-практичних конференціях та були оприлюднені на: III Міжнародній науково-практична конференція (м. Житомир, 23 червня 2021 року) Інструменти і практики публічного управління в контексті децентралізації; у збірнику наукових праць у 2 ч. Ч. 1. Житомир «Механізм управління розвитком територій» (27-29 жовтня 2021 р. Поліський національний університет); міжфакультетській студентській науково-практичній конференції «Студентські наукові читання – 2021» за результатами I туру Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт.

Структура роботи зумовлена метою та завданнями дослідження та складається з вступу, трьох розділів, списку 51 використаного джерела. Загальний обсяг роботи - 44 с. Обсяг основного тексту - 31 с.

РОЗДІЛ 1

ОСНОВНІ ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ КУЛЬТУРИ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

1.1. Теоретико-методологічні засади державного управління в сфері культури

Державне управління розуміють як діяльність, яка полягає в реалізації державою управлінського (організовуючого) впливу на певні сфери й галузі суспільного життя, котрі вимагають безсумнівного втручання, шляхом використання повноважень органів виконавчої влади [39]. Однак, в сучасних умовах, прямий управлінський вплив на розвиток культури має бути виключений.

Основою державного управління сферою культури є конституційний принцип пріоритету прав та інтересів людини. Він є визначальним для діяльності всіх державних органів та різних організацій.

Найважливішими завданнями держави, окрім законодавчих важелів, є сприяння створенню максимально якісного культурного середовища та формування якісного кадрового ресурсу.

О. Кравченко, український вчений, вважав, що в сучасній Європі держава як інститут, здатний до мобілізації суспільних ресурсів, визнається найбільш відповідальним провідником культурної політики, тобто різнобічного впливу на виробництво, розповсюдження та споживання «культурних цінностей», ступінь відповідності державного та суспільного інтересу, пріоритетів і ціннісної системи до сьогодні залишається дискусійним [21].

На думку вченої Л. Максим'як, у сучасних умовах державне регулювання сфери культури в Україні має виходити на якісно новий рівень та враховувати європейський досвід [22].

О. Батіщева, проаналізувавши вектори державної політики у сфері культури в ході дослідження державного управління розвитком національної культури в умовах глобалізації, виокремила три основні методологічні підходи:

✓ Гіперболізаційний, представники якого (Дж. Дональд, Р. Ашер, М. Едвардс та ін.) стверджують, що внаслідок винайдення нових форм глобальної культури поняття «національна культура» не відповідає сучасним

соціокультурним реаліям і потребам суспільства, а втручання держави в культурну сферу, зокрема й державне фінансування, визнається неефективним [5, с. 8].

✓ Скептичний, представники якого (А. Аппадурайі, Е. Грін, С. Томпсон

та ін.) наполягають на тому, що в сучасних умовах необхідна протекціоністська політика держави у сфері культури й істотне збільшення державного фінансування сфери культури [5, с. 8].

✓ Трансформаційний, представники якого (Е. Гідденс, П. Джонс та ін.)

фіксують падіння ролі держави та зростання ролі міжнародних і національних організацій громадянського суспільства, отже лише міжнародні організації здатні підтримати та стимулювати розвиток національних культур [4, с. 8].

Доктор юридичних наук В. Шестак, у 2014 році, але ще до розгортання реформ у сфері культури, у цілому погоджуючись із можливістю використання у науковому обігу поняття «державне управління (регулювання) у сфері культури», вважав його таким, що не відповідає актуальному стану державно-управлінської діяльності, запропонувавши замінити поняттям «адміністративно-правове забезпечення реалізації культурної функції держави» [51, с. 12]. Це, на думку дослідника, продиктовано, по-перше, загальним звуженням сфери державного управління

як діяльності, що здійснюється переважно органами виконавчої влади та, по-друге, зміною призначення адміністративного права у суспільстві й державі. Цієї ж думки дотримуються А. Мерзляк і Є. Огнар'юв, які, слідом за Л. Максим'юк, вбачають у культурі, перш за все, не просто об'єкт державного управління, а підґрунтя для подальшого соціально-економічного зростання держави.

Відповідно, проблема «управління культурним розвитком» (ширше – культурної політики), за О. Кравченком, полягає у пошуку оптимального варіанту гармонізації інтересів суспільних груп шляхом використання освітньої, просвітницької та мистецької інфраструктури, щодо якої влада має сформувані певну економічну стратегію [21, с. 46]. Визначальною для державної політики в сфері культури стала саме така модель, вона є пов'язаною з децентралізацією, яка вже відбувалася в Україні.

1.2. Стратегія управління культурним потенціалом: теорія та практика

В основу державної культурної політики мають бути покладені такі принципи, як демократичність, децентралізація менеджменту культури, тобто передача повноважень громадам, разом з тим цим на них покладається відповідальність за виконання загальнодержавних і місцевих стратегічних завдань в суспільно-культурній сфері розвитку, міжкультурний діалог і, зрештою, компліментарна субсидіарність, за якою національна стратегія розвитку культури базується на стратегіях регіонального розвитку, згідно із «Довгостроковою стратегією розвитку української культури – стратегією реформ» (2016 р.). Для підтримки створення національного культурного продукту у державній політиці передбачено налагодження ефективної професійної міжсекторної взаємодії, яка діє на всіх рівнях розвитку сучасних культурних індустрій для поширення та популяризації спільних цінностей,

створення нових партнерств, реалізацію ефективних корпоративних міжгалузевих проектів, підтримку мистецьких проектів, які створюються закладами культури, державними та недержавними організаціями культури, незалежними митцями та виконавцями та спрямовуються на створення, розвиток та поширення національного культурного продукту [35].

«Стратегія – генеральний план дій, який визначає пріоритети стратегічних завдань, ресурси і послідовність кроків щодо досягнення стратегічних цілей» [28]. Сутність стратегічного управління якраз і полягає у визначенні перспектив, довгострокових цілей, шляхів й організації колективу (населення певної території) щодо їх досягнення, за визначенням О. Мармаза, який опирається на концепції західних учених І. Ансоффа, Дж. М. Брайсона, А. Чандлера та ін. [24, с. 7].

В економічно розвинених країнах культура розглядається як важливий фактор соціально-економічного розвитку суспільства, а також як фактор конкурентоспроможності країни у глобалізованому світі, однією із сучасних рис політики держави у сфері культури, зокрема, в європейських країнах, є її децентралізація та демократизація, а також збільшення учасників організації культурного життя, так зазначала В. Тропіна [46, с. 220].

Автори спеціального звіту для Комісії з питань соціальної політики, освіти, зайнятості, наукових досліджень і культури (SEDEC) Європейського Союзу (2018 р.), опиралися на вивчення численних кейсів, вважали, що стратегія розвитку культури для місцевих органів влади й мешканців територіальних громад – це такий підхід до планування розвитку території, за яким культура є основою сталого розвитку міст чи громад, які внаслідок стратегічного планування або стають більш конкурентоздатними, або отримують імпульс для потенційного розвитку [3, р. 1]. В першу чергу громади мають вміти максимально оптимізувати наявні культурні ресурси, до яких належить культурна спадщина, представлена як матеріальними цінностями та нематеріальними активами. Це сприятиме в подальшому досягненню інших завдань, наприклад високому розвитку туризму,

забезпеченню зайнятості населення, соціальній інтеграції мігрантів, територіальній згуртованості, покращенню якості життя та ін. [3, р. 1].

Найпоширенішими інструментами, які в даному випадку використовують органи влади, є середньо- і довгострокові стратегічні плани, у яких культура розглядається як ключовий ресурс територіального розвитку. «Планування – формалізована процедура, спрямована на отримання чітко визначеного результату, яка має форму інтегрованої системи рішень. Те, чим найбільше приваблює поняття планування, що є характерною рисою та відрізняє його методи від інших процесів, – це наголос на формалізації та систематизації явища, до якого застосовується планування», так вважав Г. Мінцберг. [6]

Метою стратегічного планування є створення середньо- та довготривалої програми, де визначені головні та проміжні цілі, які будуть підґрунтям для досягнення поставленого. Новостворені програми будуть виходити з вже наявних ресурсів та тих, які ще будуть надходити. Завдяки такому точному плануванню досягати поставлених цілей буде в рази легше та простіше. Стратегічне планування, на відміну від оперативного, є передбачливим, комплексним та складним, має спільну стратегію та здійснюється із залученням експертів, спрямоване на середньострокову та довгострокову перспективу (понад 3 роки).

В Конвенції про охорону та заохочення розмаїття форм культурного самовираження наголошували на необхідності залучення культури як одного зі стратегічних елементів до національної та міжнародної політики розвитку, а також до міжнародного співробітництва для розвитку. [20]

За визначення ЮНЕСКО, культура повинна розглядатися як сукупність характерних для суспільства або соціальної групи відмінних ознак - духовних і матеріальних, інтелектуальних і емоційних - і що крім мистецтва і літератури вона охоплює спосіб життя, «вміння жити разом», систему цінностей, традицій і вірування [40, с.3].

Стратегія управління культурою полягає в створенні різних диференційованих варіантів суспільно-культурних практик, через залучення локальних ресурсів на рівні регіонів та міст, відбувається й співучасть державного, комерційного та громадянського компонентів. Загалом, участь держави у сфері управління культурою має бути погоджена з інтересами регіональних та місцевих органів управління, враховувати інтереси суб'єктів культурної сфери, а сама культурна політика має опиратися на стратегічне планування.

На даний час, з реформою децентралізації зросла роль об'єднаних територіальних громад для держави. Стратегії розвитку культури розроблюються не лише на державному рівні, а й на регіональному, завдяки цьому визначаються не лише стратегічні цілі, пріоритети й конкретні проекти, а й забезпечити оптимальні умови розвитку як громади в цілому.

1.3. Культура як чинник сталого розвитку територіальних громад

Сталий розвиток означає, що має бути забезпечене сильне, здорове і справедливе суспільство, в якому існують рівні можливості для всіх. Відповідно, сталий розвиток являє собою пошук найкращих способів виконувати дії, які будуть правильні для майбутнього та для сучасного. Концепцію сталого розвитку в зарубіжній науці трактують по різному, хоча в її основі лежить підхід до розвитку, який спрямовується на збалансування різних потреб суспільства, а також тих, які частково конкурують [4].

Культура – це система цінностей та способи їх реалізації, що формують спосіб життя та світогляд народу. Тому культурна політика повинна стати змістовною основою стратегії розвитку українського суспільства. Культура є одним з визначальних чинників сталого розвитку – розвитку, скерованого на задоволення потреб нинішнього покоління, без створення загроз для

можливостей майбутніх поколінь у задоволенні їх потреб. Сталий розвиток і культурний розвиток є взаємозалежними [10, с.1].

У вересні 2017 року Уряд України представив Національну доповідь «Цілі Сталого Розвитку: Україна», де визначив базові показники для досягнення 17 глобальних Цілей Сталого Розвитку (ЦСР) з урахуванням специфіки національного розвитку. Україна здійснила Добровільний національний огляд щодо досягнення Цілей сталого розвитку, який було представлено на Політичному форумі високого рівня зі сталого розвитку під егідою ЕКОСОП 10-17 липня 2020 року у м. Нью-Йорк [49]. Однією з цілей є сталий розвиток громад та міст, який передбачає таке завдання як забезпечення збереження культурної і природної спадщини із залученням приватного сектору, в якому основними індикаторами є кількість об'єктів культурної та природної спадщини, які охоплені Списком всесвітньої спадщини ЮНЕСКО та кількість пам'яток національного значення, що включені до Державного реєстру нерухомих пам'яток України [50, с.84].

Для Д. Йосіфової, децентралізація є як пріоритет культурної політики у країнах із перехідними економіко-політичними моделями. В дослідженні у 2011 р., у Болгарії, вона наголошувала, що такі країни зіштовхуються із двома головними проблемами: концептуальною і функціональною. На думку болгарської дослідниці, перша проблема пов'язана із відсутністю перегляду концепту «культура», а отже й культурної політики, як на місцевому, так і на загальнодержавному рівнях. Друга – із неготовністю регіонів до реформи з децентралізації.

Починаючи з 2014 року в Україні відбулася реалізація першого етапу реформи з децентралізації, яка базується на Європейській хартії місцевого самоврядування (1985 р.), реформування місцевого самоврядування безпосередньо передбачає децентралізацію влади, відбулася передача повноважень, відповідальності та самих ресурсів від органів виконавчої влади органам місцевого самоврядування. Паралельно з проведенням реформи, створювалися нові закони, «Про добровільне об'єднання

територіальних громад», «Про співробітництво територіальних громад», вносилися зміни до Бюджетного кодексу України, Податкового кодексу України. На другому етапі децентралізації передбачалося прискорення реформ у сфері культури, як і охорони здоров'я, освіти, соціальних послуг (2019 – 2021 рр.). «Культура – це пріоритет для нашого Уряду. Державні та місцеві кошти, мають бути спрямовані на підтримку кіно, театрів, музеїв, галерей, купівлю україномовних книжок. Культура має посідати пріоритетне місце у плані розвитку громад», так казав колишній прем'єр-міністр Володимир Гройсман під час робочої наради «Культура в умовах децентралізації» в березні 2019 р. [2].

Ю. Меховська вважає, що інновації в сфері культури, що базуються на культурному потенціалі, створюють умови для стабільного розвитку суспільства, тож одним із пріоритетів державної політики є інвестиції для інноваційного розвитку потенціалу культури, які сприяють становленню «креативної економіки», що існує за рахунок нових ідей і здатна їх втілювати у конкурентні товари та послуги [27, с. 29].

Культура є чинником сталого розвитку об'єднаних територіальних громад в умовах децентралізації та має значний стратегічний потенціал. Саме культура забезпечує розвиток громад, допомагає локально ідентифікувати регіон через використання туристично-рекреаційних, культурно-історичних і природних ресурсів, забезпечуючи збереження пам'яток культури, створення бренду регіону.

Висновки до розділу 1

Виходячи з вищесказаного, стратегія управління культурним потенціалом являє собою різні диференційовані варіанти суспільно-культурних практик, яке здійснюється з залученням ресурсів на регіональному та місцевому рівнях, співучасті державного, комерційного й громадянського компонентів.

Держава бере участь держави у сфері управління культурою, однак її участь та дії мають бути погоджені з інтересами регіональних органів управління, об'єднаними територіальними громадами, враховувати інтереси суб'єктів культурної сфери.

Роль об'єднаних територіальних громад з реформою децентралізації зросла для держави. Створюються стратегії розвитку культури на регіональному рівні визначають стратегічні цілі, пріоритети й конкретні проекти, на основі яких будуть забезпечені оптимальні умови розвитку як громади в цілому.

Культура – один з визначальних чинників сталого розвитку територіальних громад, скерованого на задоволення потреб нинішнього покоління, без створення загроз для можливостей майбутніх поколінь у задоволенні їх потреб. Культурний розвиток громад здійснюється через використання туристично-рекреаційних, культурно-історичних і природних ресурсів, забезпечення збереження пам'яток культури, створення бренду та популяризації регіону.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ МЕХАНІЗМІВ УПРАВЛІННЯ КУЛЬТУРНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

2.1. Управління розвитком культурного потенціалу на загальнодержавному рівні та рівні територіальних громад

Як зазначав Джеймс Хоуп, директор Місії USAID в Україні та Білорусі «В Україні культура та історія є підґрунтям, що забезпечує багатство та глибину національному досвіду. Культура так само важлива, як і добре врядування, сильна економіка чи соціальна справедливість. Сьогодні ми говоримо про важливість утримання та розвитку культури та культурних послуг у контексті децентралізації. Ми враховуємо зміни, які реформа принесла на національному та місцевому рівнях. Децентралізація – одна із найважливіших реформ країни і є успіхом для України» [52].

Управління культурою на загальнодержавному фактично унеможлиблюється, так як з реформою децентралізації, для ефективного управління та розвитку культури необхідно узгоджувати дії, які робляться в центрі, з тим, що відбувається в регіонах. Основою для розбудови культури залишається громада. В системі органів виконавчої влади районні державні адміністрації здійснюють контроль за об'єктами культурної спадщини, та за реалізацією державної політики у сфері культури на місцях. Навіть з децентралізацією, в компетенції підрозділів обласних державних адміністрацій залишається управління закладами культури, які є на рівні області - театри, великі музеї, туристичні заповідники національного та місцевого рівнів тощо. У власність територіальної громади переходить повністю вся інфраструктура, яка призначена для надання послуг в сфері культури, управління якою раніше здійснювали й районні ради.

Розвивати культурний потенціал, краще самих територіальних громад держава не може, тому основний акцент в повноваженнях та ресурсах

робиться на підтримку громад. Саме громади є культурними осередками та центрами, в яких формується культура, традиції, основна інфраструктура, яка й забезпечує надання послуг.

На думку В. Тропіної, створення ефективної моделі фінансової підтримки сфери культури передбачає перехід до грантової системи фінансування культури шляхом розвитку публічно-приватних відносин та розширення повноважень для закладів культури, пошук додаткових джерел фінансування для культурних проєктів через різні спеціальні фонди та програми підтримки, підвищення дієвості програмно-цільових методів для формування та здійснення бюджетних видатків у культурній сфері, удосконалення механізму залучення інвестицій на реалізацію програм культурного розвитку України, її регіонів [46, с. 221].

У 2017 році була створена державна установа Український культурний фонд на підставі відповідного Закону України «Про український культурний фонд», з ціллю сприяти розвитку національної культури та мистецтва, забезпечувати сприятливі умови розвитку інтелектуального та духовного потенціалу особистості та суспільства, широкий доступ громадян до національного культурного надбання, підтримувати культурне розмаїття та інтеграцію української культури у світовий культурний простір. Сприяння проєктам Українським культурним фондом здійснюється на конкурсних засадах [48]. Культурний фонд є державною національною інституцією, він надає гранти на культуру, що й зумовлює зростання креативних індустрій. Даний фонд активно та успішно здійснює свою діяльність, за перший квартал у 2021 році на 10 конкурсних програм культурно-мистецьких проєктів Українського культурного фонду надійшло 3012 заявок із загальною сумою запиту 3,5 млрд грн.

1 лютого 2016 року Кабінет Міністрів України схвалив Довгострокової стратегії розвитку української культури. В основі Стратегії лежать результати дослідження стану розвитку української культури, які проведені державними та недержавними інституціями, міжнародними організаціями та

незалежними експертами. Визначено завдання на довгострокову перспективу, а також необхідні кроки, які варто зробити в першу чергу для виконання завдань [35]. В Довгостроковій стратегії розвитку української культури визначено стратегічні напрями реформи, основні принципи Стратегії, стратегічні та операційні цілі, а також масштаб фінансових, матеріальних, технічних і трудових ресурсів, які необхідні для реалізації Стратегії.

На місцевому рівні із запуском процесу децентралізації щодо культури є типовими проблеми браку знань у сфері управління чи координування культури серед управлінців, незнання того, як надавати послуги на відповідному ринку тим культурним інституціям, що раніше фінансувалися з держбюджету, а тепер можуть його втратити, і брак комунікації не лише між владою та культурними інституціями на місцях, а й між останніми [45].

Враховуючи все вищесказане, децентралізація – одна з сучасних рис політики держави, в сфері розвитку культурного потенціалу, вона характеризується збільшенням учасників організації культурного життя за рахунок делегування повноважень з управління сферою культури та її фінансування з центрального на місцевий рівень регіонів і створення спеціальних установ й організацій.

2.2. Стратегічні пріоритети розвитку культури в територіальних громадах

Протягом тривалого часу розвиток культури не був визначений, як пріоритетний та йому не приділялася значна увага. Значною мірою, внаслідок такого ставлення до культури виникли негативні явища та конфлікти у суспільстві.

Розвиток культури має бути в центрі інтересів громади та держави, на рівні з політикою та безпекою, оскільки все взаємопов'язано. Визнання

культури, ефективність розвитку культури залежить від взаємодії владних органів та їх відповідальності за дану сферу. Культура заохочує до творчого самовираження, вивчення і відтворювання традицій, сприяє активній участі громадськості в територіальних громадах та державі, створює інноваційну політику.

Головною метою стратегії культури є створення сприятливих умов, завдяки яким буде реалізовано творчий потенціал та активність громадян. Буде використано новітні знання та інноваційні технології, забезпечено реалізацію політичних, соціальних, економічних, культурних прав людини. Задоволено інтелектуальні та духовні потреби населення, а також буде сприяння для якісної професійної освіти талановитої молоді, підтримка творчих колективів.

Законом України «Про культуру», передбачено, що для держави є пріоритетним: розвиток культури української нації та національних меншин України; збереження, відтворення, охорона історичного середовища; естетичне виховання громадян, в першу чергу дітей та молоді; розширення культурної інфраструктури сіл, яка зарає є обмеженою; охорона, заохочення та підтримка культурного розмаїття, яке вважають одним з найважливіших чинників сталого розвитку держави. [12]

Стратегічні пріоритети розвитку культури в територіальних громадах визначають виходячи з місця її розташування, історичних місць та з ситуації, яка склалася.

Стратегічними пріоритетами розвитку територіальних громад здебільшого стають:

- популяризація культурної спадщини, її дослідження та збереження;
- підвищення рівня культурного розвитку дітей та молоді (театральні вистави, концерти, виставки), їх естетичне виховання;
- забезпечення жителів територіальних громад інформацією про різноманітні культурні заходи;

- організація дозвілля;
- створення та підтримка творчих спілок, будинків дитячої та юнацької творчості, художніх та музичних шкіл;
- оновлення матеріально-технічної бази закладів культури;
- збільшення кадрів працівників культури.

До стратегічних напрямків розвитку культурного потенціалу відносять:

- формування ефективної системи влади шляхом удосконалення структури, розподілу повноважень між рівнями влади, створення умов для фінансування;
- підвищення привабливості територіальних громад за допомогою креативного культурного сектору;
- створення умов для формування позитивного інвестиційно привабливого іміджу територіальної громади;
- створення умов для отримання якісних і доступних культурних послуг;
- формування можливостей креативного розвитку особистості;
- створення конкурентоспроможного мистецького ринку регіону з метою задоволення попиту населення на культурний продукт;
- ефективне фінансування та управління установ культури.

Територіальні громади зіткнулися й з проблемою збереження, відновлення та оновлення закладів культури, формату культурних заходів і їх змісту, забезпечення доступу жителів та туристів до культурних благ.

Всі вищезазначені питання можуть посісти центральне місце під час визначення та розробки стратегічних напрямків розвитку культурного потенціалу територіальних громад. Правильний, раціональний, проаналізований підхід до визначення цього – важлива складова досягнення стратегії та розвитку культурного потенціалу територіальних громад.

До прикладу, в основу стратегічної програми «Стратегія культурної політики у Вінницькій області до 2030р.», покладено принцип «п'ятьох П» - це патріотизм, професіоналізм, партисипація, перетворення, промоція.

Патріотизм формує стале суспільство, які має однакові моральні та культурні цінності, професіоналізм означає розвиток конкурентоспроможного мистецького середовища на основі сукупності теоретичних знань та досвіду. Партисипація – максимальна участь громадян у культурному житті на місцевому рівні. Перетворення – створення нових культурних просторів та форм роботи на основі вже існуючих. Промоція – популяризація культурних досягнень в межах регіону та за ними [42].

2.3. Управління культурним потенціалом Житомирської міської об'єднаної територіальної громади

Як зауважив В. Малиновський, доктор політичних наук, «історично склалося, що міста завжди були і будуть центрами політичної, економічної, культурної, наукової, бізнесової, соціальної, логістичної активності – своєрідними інноваційними центрами розвитку людської цивілізації. Зважаючи на це, ідеологи децентралізаційної реформи в Україні саме міста визначили безумовними адміністративними центрами спроможних об'єднаних територіальних громад» [23].

У методиці формування спроможних територіальних громад, затвердженій постановою Кабінету Міністрів України від 8 квітня 2015 р. № 214, визначено порядок розроблення перспективного плану формування територій громад області, а також умови формування проектних спроможних територіальних громад. «Спроможними територіальними громадами є територіальні громади сіл, селищ, міст, які після добровільного об'єднання можуть самостійно або через відповідні органи місцевого самоврядування забезпечувати належний рівень надання публічних послуг, зокрема у сфері освіти, культури, охорони здоров'я, соціального захисту, житлово-комунального господарства, з урахуванням кадрових ресурсів, фінансового

забезпечення та розвитку інфраструктури відповідної адміністративно-територіальної одиниці»[33].

Ефективність розвитку і функціонування культури в територіальних громадах і в регіоні в цілому залежить від управління цим процесом. Різнобічні дії всіх суб'єктів повинні бути злагоджені та об'єднані в одне русло, здійснюватися комплексно, для того щоб їхні цілі і завдання стали єдиною метою – забезпечити сталий розвиток територіальних громад зокрема та регіону в цілому. Складовою ресурсного потенціалу регіону та окремих територіальних громад для розвитку культури є історико-культурна спадщина. Об'єкти історії і культури мають історико-архітектурну, художню, наукову і меморіальну цінність для історії і культури регіону в цілому та територіальних громад зокрема, є засобом удосконалення духовного життя людей та носієм традицій. Поряд з цим вони є важливим активом, що впливає на економічний розвиток територіальних громад, дає можливість збільшувати туристичний потік та привабливість територій для інвесторів [43].

Закон України «Про внесення змін до Закону України “Про добровільне об'єднання територіальних громад», який вступив у силу 1 травня 2018 р., дозволив містам обласного значення об'єднувати навколо себе сусідні сільські та селищні ради і стати центром ОТГ без зайвих бюрократичних процедур, зокрема, без проведення виборів міського голови і депутатів міськради [32].

27 вересня 2018 депутатами міської ради під час сорокової сесії Житомирської міської ради сьомого скликання прийнято рішення про добровільне приєднання територіальної громади села Вереси Житомирського району Житомирської області до територіальної громади міста Житомира. Дане рішення вступає в силу з 01.12.2018 року [11].

З об'єднанням громади постало питання ефективного управління розвитком культури в умовах децентралізації задля ефективного використання та збереження культурної спадщини, розвитку культури

громади загалом. В зв'язку з цим щорічно з 2019 року створюються Програми соціально-економічного і культурного розвитку Житомирської об'єднаної територіальної громади та подаються звіти про виконання Програми.

У Програмі соціально-економічного і культурного розвитку території Житомирської міської об'єднаної територіальної громади на 2020 рік від 18.12.2019 р., визначено основні цілі політики в сфері культури, серед яких: збереження і розвиток культурного надбання як ресурсу теперішніх і майбутніх поколінь, формування соціально-культурного суспільства європейського рівня. Основними напрямками діяльності мали стати: закупівля та комплектація фонду бібліотек сучасною літературою згідно з потребами користувачів бібліотек-філій комунального закладу «Централізована бібліотечна система»; залучення мешканців та гостей територіальної громади до участі у загальноміських заходах; вироблення та запровадження нових моделей культурного обслуговування громадян; налагодження міжнаціональних в'язків, популяризація української культури за межами країни, підвищення статусу «українського» серед мешканців та гостей Житомирської ОТГ [36].

В Звіті про виконання Програми соціально-економічного і культурного розвитку території Житомирської міської об'єднаної територіальної громади за 2020 рік, можна прослідкувати, що Програма дійсно виконується і зміни йдуть на краще. В селі Вереси діє будинок культури і бібліотека. Бібліотечний фонд комунального закладу «Міські публічні комунікації» поповнено на 3.1 тис. примірників. В умовах COVID-пандемії проведено три онлайн-виставки картин, виставки декоративно-прикладного мистецтва, культурно-освітні та розважальні заходи. Проводилися благодійні акції, культурно-масові заходи, започатковано та проведено арт-фестиваль «День Житомир'ян», проходили мистецькі заходи «Музичні вечори на Михайлівській» [14].

У Програмі соціально-економічного і культурного розвитку території Житомирської міської об'єднаної територіальної громади на 2021 рік від 24.12.2021 р., відмічене про започаткування нової схеми дистанційної освіти «НаВідстані» в мистецьких школах; придбання та комплектування бібліотечного фонду сучасною літературою, в тому числі електронну версію книжок для функціонування онлайн бібліотеки, згідно з потребами користувачів; вироблення та запровадження нових моделей культурного обслуговування громадян; залучення мешканців та гостей територіальної громади до участі у загальноміських заходах; налагодження міжнаціональних зв'язків, співпраця з українською діаспорою за кордоном, популяризація української культури [37].

В Звіті про виконання завдань Програми соціально-економічного і культурного розвитку території Житомирської міської об'єднаної територіальної громади на 2021 рік за 9 місяців 2021 року помітно, що програма й дійсно виконується. Розроблена програма для онлайн навчання в мистецьких школах "НаВідстані", створено електронну бібліотеку "DBooks", організовувалися та проводилися загальноміські свята, мистецькі заходи, відреставровано пам'ятки архітектури місцевого значення. Така програма відповідає дійсності, є реальною у виконанні та більшість заходів продиктовано умовами пандемії COVID [15].

Узагальнюючи все вищесказане, можна прийти до висновку, що реформа децентралізації, створення та виконання об'єднаними територіальними громадами програм розвитку соціально-економічного і культурного розвитку мають позитивний вплив на розвиток культури громад. Відповідно, збільшується кількість культурних заходів, які проводяться, громада розвивається та популяризується.

Висновки до розділу 2

Культура для територіальної громади та держави, в цілому, є важливою на рівні з добрим врядуванням, сильною економікою чи соціальною справедливістю.

Ефективне управління розвитком культури в умовах реформи децентралізації стало одним із важливих питань, якому раніше не надавалася відповідна увага. Використання та збереження культурної спадщини, розвитку культури громади є важливим фактором для розвитку громади, регіону. Стратегічні пріоритети розвитку культури в територіальних громадах визначають виходячи з місця її розташування, історичних місць та з ситуації, яка склалася.

Раціональний та виважений підхід до визначення стратегічних напрямків розвитку – важлива складова досягнення стратегії та розвитку культурного потенціалу територіальних громад.

Культурний розвиток сприяє творчому самовираженню, вивченню і відтворенню традицій громади, сприяє активній участі громадськості в територіальних громадах та державі, створює інноваційну політику.

Для розвитку культурного потенціалу територіальних громад створюються Програми соціально-економічного і культурного розвитку, які є визначальним планом дій для громади.

РОЗДІЛ 3

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ КУЛЬТУРНОГО ПОТЕНЦІАЛУ НА ТЕРИТОРІАЛЬНОМУ РІВНІ

3.1. Підвищення привабливості територіальних громад в сфері культурного розвитку в умовах децентралізації

Територіальна громада – первинний колективний суб'єкт місцевого самоврядування, який складається з громадян, об'єднаних фактом проживання в населеному пункті (селі, селищі, місті) та мають спільні місцеві інтереси, можуть вирішувати питання місцевого значення самостійно в межах Конституції та Законів України на підставі власної матеріально-фінансової основи. [13]

В процесі децентралізації місцева влада отримала значні повноваження та ресурси. Зросла роль локальної культури у житті громад. Органи місцевого самоврядування тепер відповідальні за всебічний розвиток громади, підвищення якості життя людей. Культурні особливості території є досить цінним надбанням для громади, адже вони впливають на розвиток культури, економіки в цілому.

На територіальну громаду впливають чинники історико-культурного характеру, відповідно, під їх дією формуються соціокультурні надбання, які мають в громаді особливу цінність. До них належать звичаї, свята і традиції. Герб, прапор територіальної громади відбиває її історичні, культурні особливості та традиції.

Рівень сталого розвитку територіальних громад і добробут мешканців прямо залежить від інвестицій та ресурсів. Відповідно, процеси глобалізації змушують регіони конкурувати між собою. Кількість залучених інвестицій та наявність ресурсів впливає на всі сфери життя територіальної громади і дає більше можливостей для їх розвитку, що тягне за собою підвищення їх привабливості. Чим краще буде розвиватися бізнес і комфортніше буде

підприємцям, тим більше капіталовкладень отримає громада. Місцева політика повинна спрямовуватись на створення сприятливого інвестиційного клімату у в громаді, оскільки конкуренція за інвестиції є високою не тільки на національному рівні, а й на глобальному.

При отриманні інвестицій, розвивається територіальна громада в цілому. З'являються ресурси на розвиток стратегічних напрямків культурного потенціалу. Підвищення привабливості громад відбувається за допомогою креативного культурного сектору та формування інвестиційно привабливого іміджу. [9]

Креативна культура – важлива складова економіки, вони є взаємопов'язаними. Розробка культурного контенту впливає на розвиток економіки територіальної громади і має для нього такі переваги:

- Розвиток культурно-туристичного бізнесу;
- Збільшується ймовірність пізнаваності брендів міста, селища, села;
- Створюються умови для розвитку стартапів культури.

Для підвищення привабливості територіальних громад необхідно зробити цілий ряд завдань. Здійснити картування території з залученням громади, завдяки цьому буде відтворено реальний стан матеріальних і нематеріальних ресурсів, визначено можливості та подальшого розвитку культурного потенціалу територіальної громади. Зберегти, реставрувати та використовувати пам'ятки архітектури. Модернізувати заклади культури (кінотеатри, театри). Створити інтерактивну карту культурного ресурсу громади, позначити усі визначні місця, цікаві природні локації, що дасть змогу легко побудувати туристичні маршрути для українських та закордонних туристів. Розробити стандарти сервісного обслуговування культурних маршрутів та забезпечити їх безперебійне функціонування.

Використовувати музеї як активні суб'єкти культурного ринку, оскільки такі заклади культури організовують і координують діяльність людей, що спрямовується на збереження пам'яток. Відповідно, необхідно

створити умови для інтерактивних експозицій, музеїв з ігровими програмами. Впровадити цифрування музейних фондів. Заохочувати жителів до відвідування музеїв, розвивати їх, як комфортне середовище.

Підвищення привабливості територіальних громад та формування позитивного інвестиційного привабливого іміджу, тісно пов'язані одне з одним. Оскільки, чим більше інвестицій, тим більш привабливим стає територіальна громада. Чим краще розвинута інфраструктура, транспорт, тим більше туристів, відповідно – територіальна громада розвивається.

3.2. Модернізація Житомирського академічного обласного театру ляльок та кінотеатру «Жовтень» як крок до розвитку культурного потенціалу

В області успішно пройшла реформа децентралізації, реальні наслідки якої мають значні результати на місцевому рівні. Процеси, що відбуваються у її рамках, сприяють розвитку життєвого середовища територіальних громад, що об'єдналися. Громади стають спроможними та мають значно більше повноважень, що дає можливість розвиватися та реалізовувати проекти регіонального розвитку [43]. Для досягнення стратегічних цілей є визначення пріоритетом збереження і розвиток історико-культурної спадщини, за собою це потягне й розвиток туризму в територіальних громадах.

Рішенням Житомирської міської рада було створено комунальну установу «Агенція розвитку міста» з метою створення сталого розвитку міста Житомира. Її діяльність полягає в написанні та структуруванні ініціатив, що відповідають цілям збалансованого розвитку територій; організації та управлінні ресурсами для реалізації ініціатив; здійсненні пошуку та залучення ресурсів (грошових, матеріальних, інформаційних тощо) для

реалізації ініціатив, що відповідають цілям збалансованого розвитку територій [39].

Житомирський академічний обласний театр ляльок – знаходиться в центрі міста, має неабиякі можливості на державному рівні. Театр ляльок – осередок культури м. Житомира, який потребує модернізації, осучаснення, так як не відповідає сучасним стандартам. Зміни в театрі зможуть привернути увагу жителів громади, області, популяризувати його на загальнодержавному рівні.

На сьогоднішній день приміщення театру ляльок не відповідає нинішнім стандартам та вже давно потребує оновлення. Театр має бути повністю модернізованим під сучасні стандарти для всіх верств населення. Має бути повністю замінено світло та звук на сучасне: акустичну систему, студійні мікрофони та прожектори, оновлено фасад – відновлено його історичний вигляд: додати ліпнину, зробити великі вікна [8]. Однак, зараз театр працює досить активно, ставлять вистави, школярі навідуються на екскурсії.

На ремонтно-реставраційні роботи по Житомирського обласного театру ляльок спрямують 4 млн 998 тис. грн з Житомирського обласного бюджету. Згідно з технічним завданням підрядник має закупити студійне обладнання, відремонтувати системи опалення та вентиляції, каналізації та водопроводу, провести електромонтажні роботи, а також монтаж стаціонарних конструкцій сцени, технологічного зв'язку, системи трансляції звуку та загальнобудівельні роботи. Роботи планують виконати до 1 грудня 2021 року [29]. Всі вищезазначені заходи будуть здійснюватися в межах президентської програми «Велике будівництво» проект «Велика Реставрація», який передбачає роботи з реставрації, ремонту на об'єктах культурного значення та за підтримки обласного бюджету.

Розвиток культурного потенціалу об'єднаної територіальної громади має на меті й створення публічного культурного простору. Прикладом такого одним з заходів є реконструкція кінотеатру «Жовтень».

Здійснення реконструкції відбудеться за рахунок програми «Будівництво (реконструкція, капітальний ремонт) об'єктів комунальної власності Житомирської міської об'єднаної територіальної громади» на 2021-2023 роки.

Управлінням капітального будівництва Житомирської міської ради оголошено спрощену закупівлю для виконання проєктних робіт з реконструкції кінотеатру «Жовтень», який знаходиться на майдані ім. С.П. Корольова, 11. Очікувана вартість закупівлі становить 1 млн грн. Підрядник при проєктуванні повинен передбачити планувальні рішення щодо розміщення в будівлі: кінозалу, який буде мати великий світлодіодний екран та сцену для виступів колективів; передбачити кабінети, кімнати розвитку, кімнати для різноманітних гуртків, зал для семінарів, конференцій; передбачити утеплення стін та максимально зберегти існуюче опорядження стін мозаїкою; передбачити систему відеоспостереження [47].

Можна помітити, що розвитком культурного потенціалу на територіальному рівні з реформою децентралізації, займаються не лише об'єднані територіальні громади, які створюють власні стратегії та програми, а на державному рівні також створюються президентські програми та проєкти.

3.3. Водонапірна вежа як новий культурний простір

З реформою децентралізації перед об'єднаною територіальною громадою в сфері розвитку культурного потенціалу постає питання не лише збереження об'єктів культурної спадщини, а й їх безпосереднє використання та популяризація.

Прикладом безпосереднього використання і популяризації архітектурної пам'ятки Житомирської об'єднаної територіальної громади є Водонапірна вежа. Вона має статус пам'ятки архітектури місцевого значення

(охоронний номер 17), відповідно до Розпорядження голови Житомирської обласної державної адміністрації від 04.03.1996 №15 «Про взяття на облік і охорону пам'яток архітектури місцевого значення» від 04.03.1996. Таким чином, Водонапірна вежа підпадає під дію Закону України «Про охорону культурної спадщини» як об'єкт культурної спадщини [34]. До 2017 року споруда перебувала на балансі комунального підприємства Житомирської міської ради Житомир водоканал. Довгий час вежа не використовувалася, ні за призначенням, ні за будь-якою іншою метою. Саме тому, Житомирська міська рада спільно з Німецьким товариством міжнародного співробітництва GIZ, яке впроваджує в Житомирі проект «Інтегрований розвиток міст в Україні» виступили з ініціативою надати новий статус Водонапірній вежі. Перетворення Водонапірної вежі буде кроком до розвитку туризму та культурного потенціалу міста.

11 вересня 2017 року відкриття офісу проекту «Інтегрований розвиток міст в Україні» та Інформаційного центру вінтегрованого розвитку в м. Житомир. Проект «Інтегрований розвиток міст в Україні» дуже важливий для Житомира, адже він включає в себе всі аспекти розвитку міста - демографічний, соціальний, транспортний, а також систему теплозабезпечення міста та екологію, так зазначив Сергій Сухомлин [1]. Саме вони проводили он-лайн голосування демонстраційних проектів і перемогу здобув проект «Водонапірна вежа».

В пам'ятці архітектури місцевого значення "Водонапірна вежа" заплановано розмістити туристично-інформаційний і культурний центри. Реставрація Водонапірної вежі мала ще розпочатися у 2018, у 2019 довелося переграти тендер і роботи мали перенестися на 2020 рік. Однак, так і не розпочалися. У Звіті про виконання завдань Програми соціально-економічного і культурного розвитку території Житомирської міської об'єднаної територіальної громади на 2021 рік за 9 місяців 2021 року відповідальним виконавцем за реставрацію пам'ятки архітектури місцевого значення "Водонапірна башта" (охоронний № 17) по вул. Пушкінська, 24 в

м.Житомирі є комунальна установа "Агенція розвитку міста" Житомирської міської ради. Проєкт нереалізований у зв'язку з відсутністю бюджетних призначень. З метою залучення позабюджетних коштів проєкт подано на 3 конкурси [15].

Жителі територіальної громади виявили інтерес до Водонапірної вежі та згодилися на волонтерську діяльність. В кінці 2020 року німецька урядова компанія GIZ надала близько 1 тис. євро. Дана сума не була живим фінансуванням, а була надана, як технічна допомога: матеріали, обладнання, інвентар, витратні матеріали, які необхідні для проведення всередині робіт та забезпечення волонтерів, які працювали, засобами індивідуального захисту. Там чином була проведена мінімальна інтервенція внутрішнього простору.

18 грудня 2020 року у Водонапірній вежі відбулася перша безкоштовна мистецька виставка, почали проводитися екскурсії, створено власний мерч (брелки, статуетки). В жовтні 2021 року також проходила артвиставка. Директор комунальної установи «Агенція розвитку міста» Борис Пахолук, зазначає, що усі охочі можуть використати простір водонапірної вежі для проведення мистецьких заходів, для цього потрібно звернутися до комунальної установи.

На прикладі, пам'ятки архітектури місцевого значення «Водонапірна вежа», можна прослідкувати, що міською цільовою програмою «Впровадження стратегічних ініціатив Житомирської міської об'єднаної територіальної громади на 2021-2023 роки» реставрація передбачається, однак заходи не реалізуються через відсутність бюджетних коштів. Разом з цим є комунальна установа «Агенція розвитку міста», створена Житомирською міською радою, яка займається розвитком культурного потенціалу громади. Саме вона здійснює заходи для того, щоб Водонапірна вежа розвивалася в новому напрямку, як культурний простір.

Висновки до розділу 3

Органи місцевого самоврядування, з реформою децентралізації, відповідальні за всебічний розвиток громади, підвищення якості життя жителів громади. Культурні особливості території є досить цінним набутком для громади, адже вони впливають на розвиток культури, економіки в цілому.

Рівень сталого розвитку територіальних громад і добробут мешканців прямо залежить від інвестицій та ресурсів. Залучені інвестицій та наявні ресурсів впливають на всі сфери життя територіальної громади і дають більше можливостей для їх розвитку, що тягне за собою підвищення їх привабливості.

Збереження, реставрація та використання пам'яток архітектури, модернізація закладів культури – означає популяризацію громади не тільки на регіональному рівні, а й на загальнодержавному.

На прикладі Житомирської області, можна прослідкувати, що для сталого розвитку Житомирської міської об'єднаної територіальної громади було створено комунальну установу «Агенція розвитку міста». Діяльність її спрямована на написання та структурування ініціатив, що відповідають цілям розвитку територій; пошук та залучення ресурсів (грошових, матеріальних, інформаційних тощо) з метою реалізації ініціатив для збалансованого розвитку територій.

На державному рівні створюються президентські програми та проекти, завдяки яким реставрація, модернізація фінансується з державного, обласного бюджету, таким чином вони допомагають територіальним громадам в розвитку культурного потенціалу. Прикладом слугує реконструкція кінотеатру «Жовтень» в м. Житомирі.

В міській цільовій програмі «Впровадження стратегічних ініціатив Житомирської міської об'єднаної територіальної громади на 2021-2023 роки», хоч і визначено реставрацію Водонапірної вежі, однак заходи не

реалізуються через брак коштів. Це означає, що громада самостійно не може впоратися з усіма покладеними на неї повноваженнями та підтримка держави в сфері фінансування є необхідною для розвитку культурного потенціалу.

ВИСНОВКИ

Проаналізувавши праці вітчизняних та закордонних вчених, які досліджували та працювали в галузі публічного та адміністративного управління, економіки й культури, а також дивлячись на законодавчі акти, можна прийти до висновку, що діяльність держави в сфері культури має бути обов'язково узгоджена з інтересами регіональних органів управління, об'єднаних територіальних громад. Культурна політика повинна базуватися на стратегічному плануванні, якому в умовах децентралізації надається особлива увага.

В першому розділі було визначено основні теоретичні засади розвитку культури територіальних громад, досліджено роль культури як чинника сталого розвитку територіальних громад. Було з'ясовано, що планування регіонального розвитку має базуватися на розумінні культури як каталізатора інновацій, чинника сталого розвитку об'єднаних територіальних громад в умовах децентралізації, який забезпечує їх розвиток через використання культурно-історичних, природних, туристичних ресурсів і створення бренду регіону, громади.

Другий розділ присвячено аналізу управління розвитком культурного потенціалу на загальнодержавному рівні та рівні територіальних громад, визначено що саме громада повинна визначати цілі та розробляти стратегії для розвитку власного культурного потенціалу, а держава надавати фінансову допомогу. Проведено аналіз та порівняння Програми соціально-економічного і культурного розвитку території Житомирської міської об'єднаної територіальної громади на 2020 та 2021 роки, а також звітів про виконання цих Програм. Житомирська міська об'єднана територіальна громада виробила доволі гнучкий і раціональний механізм підтримки різноманітних проектів, які задовольняють культурні запити жителів.

У третьому розділі визначено, які заходи вплинуть на підвищення привабливості територіальної громади загалом та приклади модернізації та

перетворення вже існуючих об'єктів на новий культурний простір громади. На прикладі «Агенції розвитку міста» Житомирської міської ради з'ясовано потенційну роль комунальних установ в управлінні культурним потенціалом і сприянні сталому розвитку території. Вивчення досвіду використання Водонапірної вежі, як нового культурного простору, модернізація Житомирського академічного обласного театру ляльок та кінотеатру «Жовтень», засвідчило, що співпраця представників громади, влади та бізнесу, а також міжнародних урядових і неурядових організацій буде найбільш плідною та дієвою для розвитку культурного потенціалу громади.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. «Водонапірна вежа» перемогла у голосуванні за вибір демонстраційного проекту "Інтегрований розвиток Житомира" *Житомир 2030. Інтегрований розвиток міста.* 2017. 11 вересня. URL: <https://2030.zhitomir.ua/news-and-events/news/vodonapirna-vezha-peremogla-u-golosuvanni-za-vybir-demonstratsiynogo-proektu-integrovanuyu-rozvytok-zh/>
2. «Культура має посідати пріоритетне місце у стратегії розвитку громад», – Глава Уряду 27 березня 2019. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/kultura-maye-posidati-prioritetne-misce-u-strategiyi-rozvitku-gromad-glava-uryadu> (дата звернення: 20.11.2021 р.).
3. Cavallini S., Errico B., Soldi R., Utma M. A. How to design cultural development strategies to boost local and regional competitiveness and comparative advantage: overview of good practices : Report. Brussels : European Union, Commission for Social Policy, Education, Employment, Research and Culture. 2018. P. 63. URL: <https://cor.europa.eu/en/engage/studies/Documents/cultural-development-strategies/cultural-development-strategies.pdf> (дата звернення: 01.11.2021).
4. The U. S. Ambassadors Fund for Cultural Preservation [Electronic Resource]. – Mode of access: URL : https://eca.state.gov/files/bureau/afcp_2010_annual_report.pdf – The U. S. Ambassadors Fund for Cultural Preservation. 01(17)/4.pdf (дата звернення: 01.11.2021).
5. Батіщева О. Державне управління розвитком національної культури в умовах глобалізації : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.01. Львів : Львів. регіон. ін-т держ. упр. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, 2007. 20 с.
6. Берданова О., Вакуленко В. Стратегічне планування місцевого розвитку. Практичний посібник; Швейцарсько-український проект

«Підтримка децентралізації в Україні – DESPRO. – К. : ТОВ «Софія-А». – 2012. – 88 с.

7. Бородіна, О.М. та Прокопа І.В., 2014. Аграрний розвиток і саморозвиток громад: модернізація через взаємну адаптацію (теоретико-методологічний аспект). Економіка України, 4(629), с. 55–72.

8. В житомирському театрі ляльок розповіли про майбутню реконструкцію та стан будівлі. 24 вересня 2021. URL: https://www.zhitomir.info/news_202888.html (дата звернення 03.12.2021 р.)

9. Впровадження інвестиційних інструментів на регіональному і муніципальному рівнях URL: https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/609/Case_Study_PLEDDG_Inv_estments-web.pdf (дата звернення 08.11.2021 р.)

10. Директиви культурної політики України. URL: https://rpr.org.ua/wp-content/uploads/2017/11/1508_Dyrektyvy-kulturnoji-polityky.pdf (дата звернення 29.11.2021р.)

11. Житомир став першим містом серед обласних центрів, де утворено ОТГ – Вереси приєдналися до Житомира. *Прес-центр Житомирської міської ради*. 2018. 27 вересня. URL: <http://zt-rada.gov.ua/?3398%5B0%5D=5093> (дата звернення: 12.11.2021).

12. Закон України «Про культуру» від 14.12.2010 р. № 2778-VI, зі змінами та доповненнями. // Законопроекти. / Упр. комп'ютериз. систем апарату Верховної Ради України. – 2010. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778-17#Text>

13. Закон України «Про місцеве самоврядування» [Електронний ресурс]: від 21.05.2007 р. зі змінами та доповненнями. // Законопроекти. / Упр. комп'ютериз. систем апарату Верховної Ради України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97%D0%B2%D1%80/ed20210808#Text>

14. Звіт Про виконання Програма соціально-економічного і культурного розвитку території Житомирської міської об'єднаної

територіальної громади за 2020 рік: рішення Житомирської міської ради від 25.03.2021 р. № 109. URL: <https://zt-rada.gov.ua/files/upload/sitefiles/doc1627034447.pdf> (дата звернення 02.12.2021 р.)

15. Звіт про виконання завдань Програми соціально-економічного і культурного розвитку території Житомирської міської об'єднаної територіальної громади на 2021 рік за 9 місяців 2021 року. URL: <https://zt-rada.gov.ua/files/upload/sitefiles/doc1637157653.pdf> (дата звернення 03.12.2021 р.)

16. Ивашкин М. В., Короткова, Г. К. Сфера культуры как объект управления и ее роль в развитии социально-экономических отношений общества // Вестник ТО-ГУ. 2011. № 1(20). С. 201.

17. Ільницька А.О. Стратегічні пріоритети розвитку культури. Механізми управління розвитком територій: зб. наукових праць у 2 ч. Ч. 2. Житомир: Поліський національний університет, 2021. С. 68-70.

18. Ільницька А.О. Стратегічне планування в державному управлінні: поняття та мета. Міжфакультетська студентська науково-практична конференція за результатами І туру Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт. Житомир: Поліський національний університет, 2021. С. 56-58.

19. Ільницька А.О. Підвищення привабливості територіальних громад в сфері культурного розвитку в умовах децентралізації. Інструменти і практики публічного управління в контексті децентралізації : матер. III Міжнародної науково-практичної конференції, 23 червня 2021 року. Житомир : ПНУ, 2021. С.179-182.

20. Конвенція про охорону та заохочення розмаїття форм культурного самовираження URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/952_008#Text (дата звернення: 29.11.2021 р.)

21. Кравченко О. Динаміка пріоритетів європейської культурної політики: друга половина ХХ – початок ХХІ ст. *Вісник Державної академії керівних кадрів культури і мистецтв* : щоквартал. наук. журн. Київ : Міленіум, 2012. № 4. С. 45–50.
22. Максим'як Л. Л. Державне управління у сфері культури: європейський досвід для України : автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. наук з держ. упр. : спец. 25.00.01. Львів, 2011. 20 с
23. Малиновський В. Міста в децентралізаційній реформі: проблеми і перспективи. *Буковинський вісник державної служби та місцевого самоврядування*. 2019. 16 січня. URL: <http://buk-visnyk.cv.ua/naukova-dumka/1319/> (дата звернення 01.12.2021 р.)
24. Мармаза О. Стратегічний менеджмент : навчально-методичний посібник. Харків : ТОВ «Планета-принт», 2015. 103 с.
25. Мерзляк А., Огнар'ов Є. Державне управління сферою культури : вітчизняний та зарубіжний досвід. Публічне адміністрування: теорія та практика. 2017. Вип. 1 (17). С. 1–13. URL: [http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2017-01\(17\)/4.pdf](http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2017-01(17)/4.pdf) (дата звернення: 14.11.2021)
26. Методологія стратегічного планування розвитку об'єднаних територіальних громад в Україні / Проект “Підтримка політики регіонального розвитку в Україні”. – К.: 2016. – 55 с.
27. Меховська Ю., Липчанський В. Управління розвитком культури та туристично-рекреаційним потенціалом Кіровоградщини. *Наукові записки : зб. наук. пр.* Кіровоград : КНТУ, 2016. Вип. 19. С. 29–39.
28. Мінцберг Г. Зліт та падіння стратегічного планування / Г. Мінцберг. – К. : Вид-во Олексія Капусти. – 2008. – 389 с.
29. На ремонтно-реставраційні роботи двох театрів та музею Корольова у Житомирі спрямували понад 11 млн грн з обласного бюджету. 10.11.2021 р. URL: <https://zhytomyr-future.com.ua/uk/news-na-remontno-restavracijni-roboty-dvoh-teatriv-ta-muzeyu-korolova-u-zhytomyri-spryamuvaly-ponad-11-mln-grn-z-oblasnogo-byudzhetu> (дата звернення 03.12.2021 р.)

30. Планування розвитку територіальних громад. Навчальний посібник для посадових осіб місцевого самоврядування / Г. Васильченко, І. Парасюк, Н. Єременко / Асоціація міст України – К., ТОВ «ПІДПРИЄМСТВО «ВІ ЕН ЕЙ», 2015. – 256 с

31. Понкин И. В. Особенности управления в области культуры // Муниципальная экономика и управление. 2014. № 28. С. 2.

32. Про внесення змін до Закону України "Про добровільне об'єднання територіальних громад" щодо добровільного приєднання територіальних громад сіл, селищ до територіальних громад міст республіканського Автономної Республіки Крим, обласного значення, від 03.04.2018 № 2379-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2379-19#Text> (дата звернення 01.12.2021 р.)

33. Про затвердження Методики формування спроможних територіальних громад : Постанова Кабінету Міністрів України від 8 квіт. 2015 р. № 214. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/214-2015-%D0%BF#Text> (дата звернення 01.12.2021 р.)

34. Про охорону культурної спадщини : Закон України від 8 черв. 2008 р. № 1805-III. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-14> (дата звернення: 14.09.2019).

35. Про схвалення Довгострокової стратегії розвитку української культури – стратегії реформ : Розпорядження Кабінету Міністрів від 1 лют. 2016 р. № 119-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/248862610> (дата звернення: 29.11.2021 р.).

36. Програма соціально-економічного і культурного розвитку території Житомирської міської об'єднаної територіальної громади на 2020 рік: рішення Житомирської міської ради від 18.12.2019 р. № 1713. URL: <https://zt-rada.gov.ua/files/upload/sitefiles/doc1577537009.pdf> (дата звернення: 02.12.2021 р.)

37. Програма соціально-економічного і культурного розвитку території Житомирської міської об'єднаної територіальної громади на 2021

рік: рішення Житомирської міської ради від 24.12.2020 р. № 51. URL: <https://zt-rada.gov.ua/files/upload/sitefiles/doc1609918739.pdf> (дата звернення 03.12.2021 р.)

38. Розвиток культури в умовах децентралізації [Електронний ресурс] – URL: <https://decentralization.gov.ua/culture>

39. Статут Комунальної установи «Агенція розвитку міста» Житомирської міської ради», затверджений рішенням Житомирської міської ради від 07.02.2019 р. № 1357. URL: <https://zt-rada.gov.ua/files/upload/sitefiles/doc1550585744.pdf> (дата звернення 03.12.2021 р.)

40. Стратегії розвитку культури м. Львова до 2025 року, затверджена ухвалою № 2047, Львівської міської ради. URL: <https://isc.lviv.ua/wp-content/uploads/2019/02/strategiya-rozvytku-kultury-2025.pdf> (дата звернення: 27.11.2021 р.)

41. Стратегічне планування місцевого розвитку: навч. посіб. – К.: ФОП Гуляєва В.М., 2019. – 244 с.

42. Стратегія культурної політики у Вінницькій області до 2030 року URL: <https://vincult.gov.ua/wp-content/uploads/2017/10/Культурна-політика-Вінницької-області-Стратегія-2.pdf>

43. Стратегія розвитку Житомирської області на період до 2027 року: Додаток до рішення обласної ради від 18.12.2019 № 1722. URL: https://dfrr.minregion.gov.ua/foto/projt_reg_info_norm/2020/01/Strategiya-do-2027-roku.pdf (дата звернення 01.12.2021 р.)

44. Термін «Державне управління». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/term/6366> (дата звернення 25.11.2021 р.)

45. Трегуб Г. Децентралізація і культура. *Тиждень*. 2018. № 9 (537). URL: <https://tyzhden.ua/Culture/210164> (дата звернення: 13.11.2021).

46. Тропіна В. Реформування системи фінансової підтримки сфери культури в Україні. *Науковий вісник Полісся*. 2016. № 3 (7). С. 217–223.

47. У Житомирі готуються до реконструкції кінотеатру «Жовтень»: оголосили тендер на проектну документацію за 1 млн грн. 08.10.2021 р. URL: https://www.zhitomir.info/news_203191.html (дата звернення 03.12.2021 р.)

48. Український культурний фонд. URL: <https://ucf.in.ua/p/about> (дата звернення 30.11.2021 р.)

49. Цілі сталого розвитку та Україна URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/cili-stalogo-rozvitku-ta-ukrayina> (дата звернення 30.11.2021 р.)

50. Цілі Сталого Розвитку: Україна. Національна доповідь Київ : Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, 2017. 176 с.

51. Шестак В. Деякі аспекти використання у науковому обігу поняття «державне управління (регулювання) у сфері культури». *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Право.* 2014. № 1106, вип. 17. С. 12–15.

52. Як розвивати культуру в громадах: можливості, ресурси, виклики. URL: <http://decentralization.uacrisis.org/culture2> (дата звернення 05.12.2021 р.)